

Running head: De Relatie tussen Ouderschap en Gedragsproblemen bij Kinderen.

Sjoerd Bos

0908533

Universiteit Leiden

Universiteit Leiden

Bachelorscriptie 'Veilig huis'

Dr. M. van Geel

MSc F. Toprak

Abstract

In het voorliggende onderzoek is de relatie tussen ouderschap en gedragsproblemen bij kinderen tussen de zes en tien jaar onderzocht. Om een beeld te krijgen van ouderschap en gedragsproblemen is bij 107 gezinnen een huisbezoek afgelegd, waarvan 99 gezinnen zijn gebruikt in de analyse. Voor de dataverzameling is er gebruik gemaakt van de MC-HOME, de APQ en de CBCL. Niet overeenkomstig met de bestaande literatuur is er uit de resultaten geen significante relatie tussen responsiviteit en gedragsproblemen, emotioneel klimaat en gedragsproblemen en ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen gebleken. Daarnaast blijken er geen verschillen in gedragsproblemen te zijn tussen ouders die weinig zelfstandigheid stimuleren, gemiddeld zelfstandigheid stimuleren en veel zelfstandigheid stimuleren. Echter is uit bestaande literatuur gebleken dat kwalitatief ouderschap een belangrijke factor is in het al dan niet ontstaan van gedragsproblemen. De veronderstelling in het voorliggende onderzoek is met de gebruikte dataset moeilijk aan te tonen.

Sleutelwoorden: Responsiviteit, emotioneel klimaat, ouderlijke betrokkenheid, internaliserende gedragsproblemen, externaliserende gedragsproblemen.

Relatie tussen Ouderschap en Gedragsproblemen bij Kinderen.

In Nederland ervaart 15 procent van de ouders problemen met de opvoeding van hun kinderen (Dorsselaer et al., 2010; Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp, Reijneveld, 2005). Deze problemen variëren van de problemen die ontstaan door de verkeerde verwachting dat ouders van het kind hebben tot het niet luisteren van het kind. Problemen in de opvoeding worden door Zeijl et al. (2005) en Dorsselaer et al. (2010) geschaard onder de noemer van ouderschapsproblemen. In deze scriptie wordt in beeld gebracht wat de relatie is tussen ouderschap en gedragsproblemen. In Nederland heeft drie tot negen procent van de kinderen tussen de nul en twaalf jaar gedragsproblemen (Dorsselaer et al., 2010; Zeijl et al., 2005). Uit onderzoek is gebleken dat gedragsproblemen bij kinderen een goede voorspeller zijn voor latere problemen, zoals psychopathologie en delinquent gedrag (Buodo, Moscardino, Scrimin, Altoè, & Palomba, 2013). Gedragsproblemen beïnvloeden niet alleen het kind zelf, maar ook de directe omgeving en hebben uiteindelijk zelfs effecten op de maatschappij. Daarom is het van belang om te onderzoeken wat de relatie is tussen ouderschap en gedragsproblemen. Kennis over deze relatie zal informatie bieden en een bijdrage leveren aan vroegtijdige (preventieve) interventieprogramma's.

In dit onderzoek wordt onderzocht of er een verband is tussen ouderschap en gedragsproblemen van kinderen tussen de zes en tien jaar oud. Dit verband kan inzichtelijk gemaakt worden met een aantal ouderschapsaspecten. In het voorliggende onderzoek worden de ouderschapsaspecten responsiviteit, emotioneel klimaat, ouderlijke betrokkenheid en het stimuleren van zelfstandigheid gebruikt. De vraag is in hoeverre deze aspecten samenhangen met gedragsproblemen bij kinderen tussen de zes en tien jaar oud.

Ouderschap en gedragsproblemen

Gedragsproblemen kunnen onderscheiden worden in twee categorieën, namelijk externaliserende gedragsproblemen en internaliserende gedragsproblemen. Achenback en Edelbrock (1978) definieert externaliserende gedragsproblemen als opstandig, agressief gedrag dat geuit wordt in de externe omgeving, terwijl internaliserende gedragsproblemen vaak samen gaan met angst en depressie, en meer intern psychologisch van aard zijn.

Wanneer een kind opgroeit in een onveilig thuisomgeving, waarbij ouderlijke gedragingen negatief zijn, kan dit het risico voor zowel internaliserende als externaliserende gedragsproblemen bij het kind verhogen (Aunola & Nurmi, 2005).

Verschillende modellen trachtten de samenhang van ouderschap met gedragsproblemen nader te verklaren. Bronfenbrenner (2006) verklaart deze relatie vanuit ecologische-systeemtheorie. Deze theorie gaat ervan uit dat een kind zich ontwikkelt door de interactie tussen verschillende niveaus waarin het kind zich bevindt. Ouderschap bevindt zich in het microniveau van het kind. Dit niveau staat dicht bij het kind en beïnvloedt sterk de ontwikkeling van het kind.

Daarnaast zou het behaviorisme kunnen verklaren waarom ouderschap samenhangt met gedragsproblemen. Behaviorisme legt de nadruk op het aangeleerde gedrag. Aan de hand van beloning en bestraffing strategieën wordt gedrag versterkt of afgeleerd (Bernstein, Penner, Clarke-Stewart, & Roy, 2008).

Baumrind (1971) verklaart aan de hand van verschillende ouderschapsstijlen waarom kinderen gedragsproblemen kunnen ontwikkelen. Hier wordt uitgegaan van de ouderschapskwaliteit van de ouder. Baumrind (1971) verdeelt aan de hand van twee uitersten welke opvoedstijl effect heeft op de ontwikkeling van het kind. Zo is er het uiterste waarin de ouders zeer permissief en warm waren jegens hun kinderen. Het andere uiterste

is dat waarin de ouders streng en gedisciplineerd zijn. Vervolgens verdeelt Baumrind (1971) ouderschap in vier categorieën; permissief, autoritatief, autoritair en afwijkend-verwaarlozend. Een kind kan zich volgens Baumrind optimaal ontwikkelen wanneer een ouder een autoritatieve ouderschapsstijl hanteert. Deze stijl brengt zowel warmte als discipline met zich mee en zorgt voor positieve effecten op de sociale ontwikkeling van het kind, zoals zelfverzekerdheid en nieuwsgierigheid. Dit heeft dan weer gevolgen op het al dan niet ontstaan van gedragsproblemen.

Ouderschapsaspecten

In dit onderzoek wordt uitgegaan van verschillende aspecten die samen ouderschap weergeven. Responsiviteit en ouderlijke betrokkenheid zijn belangrijke aspecten van ouderschap die vaak samen gebruikt worden onder het begrip ouderlijke support (Verhoeven et al., 2010a). Het emotionele klimaat verwijst naar het belang van emoties in de opvoeding. Negatieve emotionele expressies komen voort uit niet-sensitief ouderschap, terwijl positieve emotionele expressies voortkomen uit sensitief ouderschap. Door deze emotionele expressiviteit krijgt het kind een beeld van de eigen expressie, de eigen emotie en het reguleren hiervan (Denham & Grout, 1993; Dix, 2010).

Daarnaast spelen responsiviteit, ouderlijke betrokkenheid, het emotionele klimaat in een gezin en het stimuleren van zelfstandigheid een belangrijke rol in onderzoek naar het belang van ouderschap op de ontwikkeling van het kind (Belsky, 1984). In dit onderzoek is er een negatief verband gevonden tussen de ouderschapsaspecten warmte, stimulerend gedrag, sensitief gedrag, responsief gedrag en coöperatief gedrag ten opzichte van gedragsproblemen. Aan de hand van het onderzoek van Belsky (1984) is besloten om het stimuleren van zelfstandigheid ook mee te nemen in dit onderzoek.

Responsiviteit en gedragsproblemen

Een belangrijk opvoedingsmechanisme van ouders is responsief gedrag. Warren en Brady (2007) definiëren responsiviteit als de manier waarop ouders reageren op het kind. Een responsieve ouder reageert actief op de behoefte van het kind en zoekt naar mogelijkheden om het kind optimaal te laten ontwikkelen (Warren en Brady, 2007).

Wat betreft de relatie tussen responsiviteit en gedragsproblemen is uit enkel onderzoek gebleken dat positief ouderschap, waaronder responsiviteit, geen effect heeft op gedragsproblemen bij het kind (Verhoeven et al., 2010b). In dit onderzoek naar ouderschap en externaliserende probleemgedrag bij kinderen tussen de 17 en 35 maanden oud, bleek er geen relatie te zijn tussen deze twee variabelen. Hoewel hier geen effect werd gevonden, lijkt er vanuit de literatuur meer overeenstemming te zijn met betrekking tot een negatieve relatie tussen responsiviteit en gedragsproblemen. Uit onderzoek is gebleken dat gebrek aan responsiviteit van ouders tot gedragsproblemen bij kinderen leidt (Goldberg et al., 1990).

Webster-Stratton en Hammond (1999) hebben laten zien dat wanneer er sprake is van een huwelijksconflict tussen ouders, er meestal ook sprake is van lage mate van emotionele responsiviteit. Deze lage mate van emotionele responsiviteit zorgt voor meer gedragsproblemen bij het kind. Op basis van de gevonden literatuur kan gesteld worden dat responsief gedrag van ouders een rol lijkt te spelen in het ontstaan van gedragsproblemen bij het kind (Goldberg et al., 1990; Stratton & Hammond, 1999). Er wordt dus een negatieve relatie verwacht tussen responsiviteit en gedragsproblemen.

Emotioneel klimaat en gedragsproblemen

Het reguleren van emoties is een belangrijke eigenschap die kinderen vanaf de voorschoolse periode ontwikkelen. Een belangrijk aspect dat invloed heeft op de ontwikkeling van de emotieregulatie is het emotioneel klimaat in huis.

Hoewel het emotioneel klimaat een brede definitie kent, wordt er in dit onderzoek uitgegaan van de manier van verbale of non-verbale expressie van ouders zowel direct jegens het kind in huis, als indirect in het gezin (Halberstadt, Parke, Cassidy, Stifter, & Fox, 1995; Halberstadt, Crisp, & Eaton, 1999). Bij deze expressie kan uitgegaan worden van positieve expressief gedrag, zoals openheid, liefhebbend gedrag, warmte en bezorgdheid en negatieve expressief gedrag, zoals boosheid, minachtend gedrag of het geduld verliezen. Onderzoek naar de relatie tussen expressief gedrag en gedragsproblemen laat tegenstrijdigheden zien (Eisenberg et al., 1992; Halberstadt, 1999; Lindahl, 1998; McCoy & Raver, 2011; Rothbaum en Weisz, 1994). Halberstadt (1999) laat weten dat negatieve expressiviteit weinig samenhangt met gedragsproblemen, vooral in relatie met de emotie regulatie. Eisenberg et al. (1992) heeft laten zien dat negatief expressief gedrag van moeder hoog correleert met externaliserend probleemgedrag van het kind. In een onderzoek naar Afro-Amerikaanse en Hispanisten gezinnen is gebleken dat er een relatie bestaat tussen negatieve expressiviteit en internaliserende gedragsproblemen (McCoy & Raver, 2011). Wat betreft positief expressief gedrag, heeft Lindahl (1998) laten zien dat positief gedrag van ouders bij kinderen met oppositionele gedragsstoornissen leidt tot minder gedragsproblemen bij kinderen. In een meta-analyse van Rothbaum en Weisz (1994) bleek dat positief expressief gedrag tot minder externaliserend probleemgedrag leidt. Ook is er een significant effect gevonden bij positief expressief gedrag als buffer voor zowel externaliserende als internaliserende problemen. Gebaseerd op de voorgaande studies kan

worden gesteld dat het opgroeien in een kwalitatief slecht emotioneel klimaat lijkt te zorgen voor meer gedragsproblemen bij kinderen. Er wordt dus een negatieve relatie verwacht tussen emotioneel klimaat en gedragsproblemen.

Ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen

Ouders kunnen op verschillende manieren en gebieden betrokken zijn bij hun kind. Chavkin en Williams (1995) spreken over alle ouderlijke activiteiten die bijdragen aan de educatie van het kind binnen en buiten de school. Voorbeelden hiervan zijn het uitwisselen van informatie, vrijwilligerswerk binnen school en thuiseducatie. Deze definitie richt zich meer op de schoolbetrokkenheid. In dit onderzoek wordt er meer uitgegaan van de definitie van Frick, Christian en Wootton (1999). Ouderlijke betrokkenheid wordt door hen beschreven als het betrokken zijn bij verschillende activiteiten bij het kind. Hier wordt dan niet alleen gekeken naar de schoolbetrokkenheid, maar ook naar de betrokkenheid bij het sociale leven van het kind, zoals bij leeftijdsgenoten en/of bij hobby's. Het doel van deze betrokkenheid is om het leerproces te ontwikkelen en de algemene ontwikkeling van het kind te ondersteunen (Fantuzzo, Tighe, & Childs, 2000). Gaertner, Fite en Colder (2010) vonden in hun onderzoek geen verband tussen ouderlijke betrokkenheid en zowel externaliserende als internaliserende gedragsproblemen bij kinderen tussen de 10 en 13 jaar. Ook werd er geen significante samenhang gevonden tussen ouderlijke betrokkenheid en internaliserende gedragsproblemen bij kinderen van 13 en 14 jaar oud (Reitz, Dekovic & Meijer, 2006). Internaliserende gedragsproblemen zijn onderzocht in de studie van Bayer, Sanson en Hemphill (2006). Hier bleek dat (over)betrokkenheid een goede voorspeller is voor internaliserende gedragsproblemen in de vroege kindertijd. Desalniettemin laten Frick

et al. (1999) zien dat ouderlijke betrokkenheid afneemt bij het ouder worden, maar dat een mate van ouderlijke betrokkenheid het risico van gedragsproblemen verminderen.

Uit een interventie onderzoek is het belang van ouderlijke betrokkenheid bij kinderen met ADHD en gedragsproblemen gebleken (Kong & Carta, 2011). De kinderen bleken minder gedragsproblemen te laten zien naarmate de ouders meer betrokken waren bij hun kinderen.

Wat betreft het uitblijven of verminderen van ouderlijke betrokkenheid blijkt er vooral een relatie te zijn met externaliserende gedragsproblemen. Verschillend onderzoek heeft laten zien dat wanneer ouders minder betrokken zijn bij hun kind er meer externaliserende gedragsproblemen werden waargenomen bij dit kind (Healey et al., 2011; Stormshak, Bierman, McMahon, & Lengua, 2000). Leeftijd speelt een grote rol in bovenstaande onderzoeken. Omdat adolescenten zich meer separeren van hun ouders, en zich autonomer gaan opstellen tegenover hun ouders, raken ouders minder betrokken bij hun kind (Reitz, Dekovic & Meijer, 2006). Hierdoor is er lastig een verband te vinden tussen betrokkenheid en gedragsproblemen. Echter, aan de hand van de bovenstaande onderzoeken wordt er verwacht dat minder betrokken ouders zorgen voor meer gedragsproblemen bij het kind. Er wordt dus een negatief verband verwacht tussen ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen.

Stimuleren van zelfstandigheid en gedragsproblemen.

In de leeftijd van zes tot tien jaar leren kinderen zichzelf beter kennen en ook de wereld erom heen. Ouders spelen een belangrijke rol in de manier waarop kinderen de wereld waarnemen en hoe zij hierop reageren. Een goede opvoedingsstijl gaat samen met het stimuleren van zelfstandigheid (Haaf & Janssens, 1994). Een zelfstandig kind in deze leeftijd ontwikkelt zich zowel cognitief als sociaal-emotioneel. De taak van ouders is om deze

zelfstandigheid te stimuleren. Volgens Haaf & Janssens (1994) draagt het stimuleren van zelfstandigheid bij aan een optimale opvoeding wanneer een ouder het kind niet teveel stimuleert, maar zeker ook niet te weinig. Hier moet de opvoeder een gulden middenweg in vinden, waarin de opvoeder het kind niet onder- en niet overschat. Deze over- en onderschatting kan leiden tot zowel internaliserend- als externaliserend probleem gedrag (Haaf & Janssen, 1994).

Onderzoek in Duitsland heeft laten zien dat wanneer ouders minder zelfstandigheid stimuleren er meer externaliserende gedragsproblemen te zien zijn (Hauser, Kunz & Grych, 2013). In een onderzoek van Wong (2008) naar zelfstandigheid in de klas, is naar voren gekomen dat het stimuleren van zelfstandigheid door leraren zorgt voor minder storend gedrag bij adolescenten. Uit een ander onderzoek is gebleken er ook een negatief verband gebleken tussen het stimuleren van zelfstandigheid en externaliserende gedragsproblemen bij jongeren (Vansteenkiste et al., 2012). In deze studies is onderzoek gedaan naar de (pre)adolescenten leeftijd, omdat zelfstandigheid in deze leeftijd belangrijker wordt (Vansteenkiste et al., 2012; Wong, 2008). Kinderen krijgen vanaf deze leeftijd de behoefte aan zelfstandigheid en zetten zich af tegen hun ouders, waarop ouders reageren. Op basis van de bovenstaande studies, wordt er een verschil in gedragsproblemen bij het kind verwacht tussen ouders die weinig, gemiddeld of veel zelfstandigheid stimuleren (Haaf & Janssens, 1994; Hauser, Kunz & Grych, 2013; Vansteenkiste et al., 2012; Wong, 2008).

Huidig onderzoek

Het doel van het voorliggende onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen ouderschap en gedragsproblemen van kinderen. Bestaand onderzoek naar responsiviteit, emotioneel klimaat, ouderlijke betrokkenheid en de relatie met

gedragsproblemen geven veelal een beeld van deze aspecten als voorspellers van probleemgedrag. Toch zijn er ook een aantal onderzoeken die dit resultaat niet laten zien. Relatief weinig onderzoek in deze vorm van ouderschap heeft bijgedragen aan de discussie over de relatie tussen ouderschap en probleemgedrag. Daarnaast blijkt veel onderzoek zich te richten op de adolescentenleeftijd en de peuterleeftijd, en niet op de leeftijd van zes tot tien jaar.

In dit onderzoek wordt deze leeftijd wél onderzocht, omdat deze leeftijd van belang is op de verdere ontwikkeling van een kind. Op basis van de bestaande literatuur wordt verwacht (a) dat wanneer er een lage mate van responsiviteit is er meer gedragsproblemen worden gevonden bij het kind (Goldberg et al., 1990; Stratton en Hammond, 1999), (b) dat wanneer er sprake is van een slecht emotioneel klimaat er meer gedragsproblemen worden waargenomen (Eisenberg et al., 1992; Lindahl, 1998; McCoy & Raver, 2011; Rothbaum en Weisz, 1994), (c) dat wanneer een ouder minder betrokken is bij het kind, deze meer gedragsproblemen heeft (Fantuzzo, Tighe, & Childs, 2000; Healey et al., 2011; Kong & Carta, 2011; Stormshak, Bierman, McMahon, & Lengua, 2000) en (d) dat er een verschil in gedragsproblemen bij het kind is tussen ouders die weinig, gemiddeld of veel zelfstandigheid stimuleren (Haaf & Janssens, 1994; Hauser, Kunz & Grych, 2013; Vansteenkiste et al., 2012; Wong, 2008).

Methodiek

Steekproef

In het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van een dataset van 107 gezinnen. Om responsiviteit, emotioneel klimaat en het stimuleren van zelfstandigheid te meten is gebruik gemaakt van de Middle Childhood- Home Observation for Measurement of the Environment

(MC-HOME). Omdat dit interview gericht is op gezinnen met kinderen van zes tot tien jaar oud, is er in het huidige onderzoek besloten om vier gezinnen met kinderen die niet tussen deze leeftijd range vallen te verwijderen uit de dataset. Daarnaast is de MC-HOME specifiek bedoeld voor moeders en is daarom besloten om één gezin uit de dataset, omdat hier de vader primaire verzorger is. Naast de MC-Home is de *Alabama Parenting Questionnaire* (APQ) gebruikt om een ouderschapsaspect te meten, namelijk ouderlijke betrokkenheid. De *Child Behavior Checklist* (CBCL) is gebruikt om gedragsproblemen te meten (Achenbach, 1991). Omdat er een aantal uitbijters bij de verschillende instrumenten is gevonden, is er besloten om nog eens drie respondenten uit de sample te halen. Uiteindelijk is er gebruik gemaakt van een steekproef van 99 respondenten (N=99). De gemiddelde leeftijd van de kinderen is acht jaar ($SD = 1,309$). Hiervan zijn 44 kinderen een jongen en 55 kinderen een meisje. Wat betreft de moeders is het overgrote gedeelte gehuwd (86%). Daarnaast waren er een aantal moeders samenwonend (5%), gescheiden (4%), alleenstaand (2%), weduwe (1%) of hebben een geregistreerd partnerschap (2%). Over het algemeen zijn de moeders van Nederlands afkomst. Eén gezin is van Frans/Britse afkomst en één moeder is van Tsjechische afkomst.

Instrumenten

Responsiviteit. Het zogenaamde Middle Childhood- Home Observation for Measurement of the Environment (MC-HOME) is gebruikt om de ouderschapsaspecten responsiviteit, het stimuleren van zelfstandigheid en emotioneel klimaat te meten. Bradley en Caldwell (1984) hebben dit interview ontwikkeld om een beeld te krijgen van de thuisomgeving van kinderen tussen de zes en tien jaar oud. Dit instrument meet in hoeverre de ouders met het kind interacteren, zowel tijdens het interview als in het dagelijkse leven. Daarnaast meet de MC-

HOME in hoeverre ouders het kind in de ontwikkeling stimuleren. De MC-HOME bestaat uit 59 items, onderverdeeld in acht schalen. Deze acht schalen zijn (1) responsiviteit, (2) stimuleren van de zelfstandigheid, (3) emotioneel klimaat, (4) leermaterialen en – mogelijkheden, (5) verrijking, (6) gezinsomgang, (7) gezinsintegratie en (8) fysieke omgeving. In het voorliggend onderzoek worden alleen de schalen responsiviteit, stimuleren van de zelfstandigheid en emotioneel klimaat gebruikt. Omdat de MC-HOME deze verschillende schalen gebruikt en de visie van de ouder belicht wordt, is het mogelijk om een breed perspectief van de opvoeding te zien. Alle items worden gescoord met een + of een -. De meeste items worden gescoord door de informatie uit het interview (36 items), anderen door een observatie (19 items). De overige vier items kunnen door middel van zowel de informatie uit het interview als door een observatie gescoord worden. Onderzoek naar de Amerikaanse versie van de MC-HOME heeft laten dat dit instrument zowel betrouwbaar als valide is (Totsika & Sylva, 2004). Bij de Nederlandse versie van de MC-HOME zijn er twijfels over de validiteit. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is goed, de predictieve validiteit redelijk, de interne consistentie zwak en de begripsvaliditeit zwak (Hoor, 2013). De COTAN heeft nog geen onderzoek gedaan naar de validiteit en betrouwbaarheid van de Nederlandse versie van de MC-HOME. De eerste schaal die in dit onderzoek is gebruikt is responsiviteit. Deze bevat 10 items. In deze schaal wordt de emotionele en verbale responsieve houding van de moeder jegens het kind gemeten. Een voorbeeld interview-item van de responsiviteit schaal is: "Het kind wordt aangemoedigd om zelfstandig te lezen". Een voorbeeld observatie-item is: "De ouder laat wat positieve emotionele reactie zien wanneer het kind wordt geprezen door de bezoeker". De interne consistentie van deze schaal is laag met een Cronbach's Alpha van $\alpha = 0,172$.

Emotioneel klimaat. In deze schaal wordt gemeten in hoeverre de ouder om kan gaan met (negatieve) emotionele uitlatingen van het kind en in hoeverre de ouder hier op een responsieve manier op reageert (Bradley & Caldwell, 1984). Deze schaal bevat acht items, waarvan er vier interview-items waren, drie observatie-items en één op beide manieren gescoord konden worden. Een voorbeeld van deze schaal is: "De ouder heeft gedurende de afgelopen week niet meer dan één maal het geduld verloren met het kind". De interne consistentie van deze schaal is zeer laag met een Cronbach's Alpha van $\alpha = 0,079$.

Ouderlijke betrokkenheid. Het ouderschapsaspect ouderlijke betrokkenheid is gemeten aan de hand van de *Alabama Parenting Questionnaire* (APQ). De APQ is een vragenlijst die bestemd is voor ouders waarin 42 stellingen gegeven worden over ouderschap (Frick, 1991). De stellingen worden beantwoord met een vijf-punts Likertschaal waar ouders konden kiezen tussen "nooit", "bijna nooit", "soms", "vaak" en "altijd". De APQ is onderverdeeld in een aantal domeinen, namelijk (1) positieve betrokkenheid met het kind, (2) supervisie en monitoren, (3) gebruik van positieve discipline technieken, (4) consistent gebruik maken van discipline technieken en (5) het gebruik van fysieke straffen. Het domein betrokkenheid bevat tien stellingen. Twee voorbeeldvragen van het domein ouderlijke betrokkenheid zijn: "U werkt als vrijwilliger mee bij de activiteiten van uw kind (bv. sport, clubs etc.)" en "U vraagt uw kind hoe het op school was". Onderzoek van de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) heeft aangetoond dat de betrouwbaarheid en de validiteit als voldoende is (Frick, 1991). De interne consistentie van de schaal betrokkenheid is acceptabel met een Cronbach's Alpha van $\alpha = 0,597$.

Stimuleren van zelfstandigheid. De tweede schaal in de HOME die in het huidige onderzoek is gebruikt is het stimuleren van zelfstandigheid. Deze schaal richt zich op de ruimte die de

ouder het kind toelaat om onafhankelijk de wereld te ontdekken en zich op deze manier te ontwikkelen. Deze schaal bevat een zevental items, waarvan vijf interview-items en twee observatie-items. Een voorbeeld-item van deze schaal is: "Het kind bergt eigen buitenkleding, vieze kleding en nachtkleding op een daarvoor bestemde plek op". De interne consistentie van deze schaal is laag met een Cronbach's Alpha van $\alpha = 0,376$.

Gedragsproblemen. Om mogelijke internaliserende- en externaliserende gedragsproblemen bij het kind te meten is de Child Behavior Checklist (CBCL) gebruikt (Achenbach, 1991). Deze vragenlijst laat zien hoe ouders over het gedrag van hun kind denken. De vragenlijst richt zich op kinderen tussen de vier en achttien jaar. In de Nederlandse CBCL wordt de ouder gevraagd om antwoord te geven op 113 stellingen betreffende het gedrag van het kind de afgelopen zes maanden. Zowel emotionele- als fysieke problemen worden in kaart gebracht. Het antwoord dat gegeven wordt is verdeeld in een driepunts Likertschaal. Deze ziet er als volgt uit; 0 = helemaal niet van toepassing, 1 = een beetje van toepassing, 2 = duidelijk of vaak van toepassing. Een ouder kiest wat van toepassing is bij het gedrag van het kind. De 113 stellingen zijn verdeeld in internaliserende gedragsproblemen en externaliserende gedragsproblemen. Een aantal voorbeelden van de CBCL zijn: "Kan zich niet concentreren, kan niet lang de aandacht houden"; "wreed, pesterig of gemeen tegen anderen"; De Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) heeft de betrouwbaarheid van de CBCL onderzocht. Uit dit onderzoek is gebleken dat de betrouwbaarheid van de CBCL onvoldoende is, maar de begripsvaliditeit en criteriumvaliditeit voldoende zijn (Nederlands Instituut van Psychologen, 2013). In dit onderzoek blijkt de interne consistentie van zowel internaliserende gedragsproblemen als externaliserende gedragsproblemen voldoende (respectievelijk $\alpha = 0,866$ en $\alpha = 0,834$)

Procedure

Als onderdeel van een groter onderzoek, genaamd "Ieder kind verdient een veilig huis" aan de faculteit sociale wetenschappen van de Universiteit van Leiden, zijn 24 studenten per tweetallen op zoek gegaan naar gezinnen die geïnteresseerd zijn in deelname aan het voorliggende onderzoek. Alle studenten in werkgroepen getraind om de MC-HOME af te leggen. Er zijn in eerste instantie verschillende scholen benaderd om een brief uit te delen aan kinderen tussen de zes en tien jaar oud. Omdat dit erg moeizaam ging is er besloten om ook zwemverenigingen en uiteindelijk ook enkele gezinnen uit de omgeving te benaderen. De meeste deelnemende gezinnen zijn voortgekomen uit de brieven die door de scholen zijn uitgedeeld. De gezinnen komen uit Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Utrecht. In het huidige onderzoek is gedacht aan *informed consent*. In de uitgedeelde brief stond informatie over het onderzoek. Ouders konden aan de hand van deze brief aangeven of zij geïnteresseerd waren om aan het huidig onderzoek deel te nemen. Telefonisch of per email zijn deze gezinnen benadert om een afspraak te maken voor een huisbezoek. Voor het huisbezoek was het van belang dat zowel de moeder als het kind aanwezig was. In een aantal huisbezoeken zijn ook andere personen aanwezig geweest, zoals vaders of broertjes en zusjes (brusjes). Na een korte introductie konden de testen afgenomen worden. Naast de HOME, de APQ en de CBCL, zijn ook de NOSI(K) en de PPVT-III-NL afgelegd, die in het huidige onderzoek niet gebruikt worden.

Resultaten

In deze studie is onderzocht in hoeverre de ouderschapsaspecten responsiviteit, emotioneel klimaat, ouderlijke betrokkenheid en het stimuleren van zelfstandigheid relateren aan gedragsproblemen bij het kind. Om dit te bewerkstelligen is van elke variabele een

gemiddelde variabele gemaakt. Met deze gemiddelden zijn de nodige meervoudige regressie analyses en een enkelvoudige variantieanalyse gebruikt om de relaties te toetsen. In tabel 1 staan de beschrijvende statistieken van de variabelen beschreven. Zowel de gestandaardiseerde Skewness als de gestandaardiseerde Kurtosis liggen binnen de grenzen - 3 tot 3 (zie Tabel 1).

Tabel 1.
Beschrijvende statistieken

Variabele	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Skewness	Kurtosis
Ouderlijke resp.	0.96	0.07	0.80	1.00	-1.24	0.14
Emotioneel klimaat	0.84	0.09	0.63	1.00	-0.58	0.31
Betrokkenheid	4.03	0.33	3.1	4.78	-0.85	0.05
Stimuleren zelfst.	0.78	0.17	0.14	1.00	-1.17	1.66
Internaliserende gedr.prob.	0.16	0.15	0.00	0.65	1.275	1.230
Externaliserende gedr.prob.	0.19	0.16	0.00	0.64	0,90	0.17

Responsiviteit en gedragsproblemen. Om de relatie tussen responsiviteit en gedragsproblemen te meten is gebruik gemaakt van een regressie analyse. In tabel 2 zijn hiervan de resultaten zichtbaar. Uit deze resultaten blijkt er geen significante relatie te zijn tussen responsiviteit en internaliserende gedragsproblemen. Daarnaast blijkt er tussen responsiviteit en externaliserende gedragsproblemen ook geen significante relatie.

Tabel 2.

Meervoudige regressie analyse responsiviteit en gedragsproblemen

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	0,956	0,012		78,821	0,000
Internaliserende					
gedragsproblemen	-0,005	0,053	-0,12	-0,104	0,917
Externaliserende					
gedragsproblemen	-0,002	0,051	-0,005	-0,041	0,967

Emotioneel klimaat en gedragsproblemen. De relatie tussen responsiviteit en gedragsproblemen is getest aan de hand van een meervoudige regressie analyse. Als eerste is er ook van emotioneel klimaat een gemiddelde variabel aangemaakt. Tabel 3 laat de resultaten zien van de regressieanalyse. Op basis van de meervoudige regressieanalyse blijkt dat er geen significante relatie is tussen emotioneel klimaat en internaliserende gedragsproblemen. Ook tussen emotioneel klimaat en externaliserende gedragsproblemen blijkt geen significante relatie.

Tabel 3.

Meervoudige regressie analyse emotioneel klimaat en gedragsproblemen

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	0.844	0.016		52.063	00000
Internaliserende gedragsproblemen	0.010	0.070	0.016	0.445	0.885
Externaliserende gedragsproblemen	-0.026	0.068	-0.043	-0.379	0.706

Ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen. Om de relatie tussen ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen te testen, is er wederom gebruikt gemaakt van een meervoudige regressie analyse. In tabel 4 zijn hiervan de resultaten zichtbaar. Uit de resultaten blijkt dat er geen significante relatie is tussen ouderlijke betrokkenheid en internaliserende gedragsproblemen. Ook tussen emotioneel klimaat en externaliserende gedragsproblemen blijkt er geen significante relatie.

Tabel 4.

Meervoudige regressie analyse ouderlijke betrokkenheid gedragsproblemen

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	4,059	0,057		71,669	0,000
Internaliserende gedragsproblemen	-0,047	0,246	-0,21	-0,191	0,849
Externaliserende gedragsproblemen	-0,122	0,238	-0,058	-0,516	0,607

Stimuleren van zelfstandigheid en gedragsproblemen. Om het verschil in gedragsproblemen bij ouders die weinig, gemiddeld en vaak zelfstandigheid stimuleren te toetsen, is er besloten om gebruik te maken van een enkelvoudige variantieanalyse. Als eerste zijn er van de gemiddelde scores van zelfstandigheid een gestandaardiseerde Z-score gemaakt. Vervolgens zijn alle scores verdeeld in drie categorieën. Alle Z-scores die onder de -1 zijn gecodeerd als categorie 1, de Z-scores tussen de -1 en 1 zijn gecodeerd als categorie 2 en alle Z-scores boven 1 zijn gecodeerd categorie 3. Uit de resultaten blijkt dat 15,2% onder categorie 1 valt, 68,7% onder categorie 2 en 16,2% onder categorie 3. Tabel 5 en 6 tonen de resultaten van de relatie tussen het stimuleren van zelfstandigheid en gedragsproblemen.

Tabel 5.
 Enkelvoudige variantieanalyse internaliserende gedragsproblemen

	<i>Kwadratensom</i>	<i>df</i>	<i>Gemiddelde kwadraten</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
Variatie binnen groepen	0,10	2	0,005	0,201	0,818
Variatie tussen groepen	2,357	96	0,025		
Totaal	2,367	98			

Tabel 6.
 Enkelvoudige variantieanalyse externaliserende gedragsproblemen

	<i>Kwadratensom</i>	<i>df</i>	<i>Gemiddelde kwadraten</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
Variatie binnen groepen	0,019	2	0,10	0,421	0,658
Variatie tussen groepen	2,204	96	0,23		
Totaal	2,223	98			

Op basis van de enkelvoudige variantie analyse blijkt er geen significantie verschil te zijn in internaliserende gedragsproblemen tussen ouders die weinig zelfstandigheid bij het kind stimuleren, gemiddeld de zelfstandigheid bij het kind stimuleren, en vaak de zelfstandigheid bij het kind stimuleren (tabel 5). Ook zijn er geen significante verschillende gevonden in

externaliserende gedragsproblemen tussen ouders die weinig zelfstandigheid bij het kind stimuleren, gemiddelde zelfstandigheid bij het kind stimuleren en vaak zelfstandigheid bij het kind stimuleren.

Discussie

In dit onderzoek is de relatie tussen verschillende ouderschapsaspecten en gedragsproblemen bij kinderen tussen de zes en tien jaar oud beschouwd. De ouderschapsaspecten responsiviteit, emotioneel klimaat, ouderlijke betrokkenheid en het stimuleren van zelfstandigheid zijn onderzocht. Vervolgens zijn deze in verband gebracht met gedragsproblemen bij het kind. Er is onderscheidt gemaakt tussen externaliserende en internaliserende problemen. Er werden negatieve significante relaties verwacht tussen responsiviteit en gedragsproblemen, emotioneel klimaat en gedragsproblemen en ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen. Ten slotte werd er een verschil in gedragsproblemen verwacht tussen ouders die weinig, gemiddelde en veel zelfstandigheid bij het kind stimuleren.

Uit de resultaten is gebleken dat er geen significante negatieve relatie is tussen responsiviteit en gedragsproblemen. Dit komt niet overeen met de verwachting uit dit onderzoek. Wat betreft externaliserende gedragsproblemen komt dit resultaat wel overeen met het onderzoek van Verhoeven et. al (2010b). In dit onderzoek werd ook geen significant effect gevonden tussen responsiviteit en gedragsproblemen. Dit wil niet zeggen dat er ook geen relatie is tussen responsiviteit en gedragsproblemen. Inhoudelijke gezien blijkt het resultaat van het voorliggende onderzoek niet overeen te komen met verschillende andere onderzoeken, waarin er een duidelijk verband tussen responsiviteit en gedragsproblemen is gevonden (Goldberg et al., 1990; Stratton & Hammond, 1999). Responsiviteit wordt als een

belangrijke ouderschapskwaliteit gezien. Responsieve ouders hebben een positieve invloed op het welbevinden van het kind. Een mogelijke methodologische verklaring voor het niet-significante resultaat kan gevonden worden in de lage Cronbach's Alpha ($\alpha = 0,172$). De MC-HOME zou wellicht het construct responsiviteit niet op een juiste manier meten. Omdat er sprake is van een homogene onderzoeksgroep, bestaande uit gezinnen met een hoge Sociaal Economische Status (SES) en weinig ouderschap- en gedragsproblemen kennen, is het voorliggende onderzoek niet representatief voor de gehele populatie.

Vervolgens werd er verwacht dat het opgroeien in een slechte emotioneel klimaat voor meer gedragsproblemen bij het kind zou zorgen. Uit het onderzoek is gebleken dat er geen significante relatie is tussen emotioneel klimaat en gedragsproblemen. Een eerste verklaring van dit resultaat kan gevonden worden in het construct emotioneel klimaat. In het huidige onderzoek wordt emotioneel klimaat gekoppeld aan het concept expressiviteit (Denham & Grout, 1993; Dix, 2010). Dit concept richt zich op de positieve en negatieve interactie tussen kind en ouder. Echter, Raikes en Thompson (2010) laten weten dat depressiviteit, naast positieve en negatieve interacties een belangrijke rol speelt in het emotioneel klimaat. Uit onderzoek is gebleken dat depressiviteit van moeder positief samenhangt met gedragsproblemen bij het kind (Langrock et al., 2002). Wellicht is het begrip emotioneel klimaat binnen de MC-HOME te beperkt, en zou de benadering van Raikes en Thompson (2010), waarin depressiviteit ook een belangrijke rol speelt, wel een significante relatie tussen emotioneel klimaat en gedragsproblemen opleveren.

Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat de negatieve relatie die verwacht werd ook positief kan uitvallen. Een lage frequentie van negatieve expressiviteit zou namelijk ook een positieve invloed kunnen uitoefenen op de socio-emotionele ontwikkeling van het kind (Gottman et al., 1997). Volgens Gottman et al. (1997) leert een kind van de negatieve

emoties verschillende *coping mechanisms* aan. Het kind wordt hierdoor weerbaarder. Deze weerbaarheid kan een positieve invloed op de ontwikkeling van het kind uitoefenen, wat weer invloed heeft op het al dan niet ontstaan van gedragsproblemen. Deze verklaring verschilt weer van de van de veronderstelling dat kinderen juist slechter kunnen omgaan met deze emoties, en daardoor meer internaliserende of externaliserende gedragsproblemen verwerven (Eisenberg et al., 1992; McCoy & Raver, 2011). Het is mogelijk dat hierdoor een vertekening ontstaat bij de gepresenteerde resultaten.

Daarnaast is de gemiddelde score van emotioneel klimaat op de MC-HOME hoog ($M=0.84$; zie tabel 1). De gezinnen kennen weinig problemen in het gebied van het emotionele klimaat. Dit heeft ook effect op de uitkomsten. Uiteraard moet er door de lage Cronbach's Alpha van de schaal kritisch gekeken worden naar de resultaten ($\alpha = 0,079$).

Als derde werd er verwacht dat wanneer ouders minder betrokken zijn bij het kind, deze meer gedragsproblemen heeft. Uit de resultaten is af te lezen dat er ook geen significante negatieve relatie is tussen ouderlijke betrokkenheid en gedragsproblemen. Uit vorig onderzoek werd er wel een significante relatie tussen betrokkenheid en gedragsproblemen gevonden (Frick et al., 1999; Healey et al., 2011; Kong & Carta, 2011; Stormshak, Bierman, McMahon, & Lengua, 2000). Een mogelijke verklaring voor het niet-significante resultaat uit het voorliggend onderzoek kan gevonden worden in de leeftijd. Uit onderzoek dat ouderlijke betrokkenheid vanaf negen jaar sterk afneemt (Frick et al., 1999). Vanaf deze leeftijd verandert de behoefte naar ouderlijke betrokkenheid. De gemiddelde leeftijd in het huidige onderzoek is acht jaar. Vanaf de adolescentenleeftijd, waar veel andere studies zich op gericht hebben, verandert de manier van ouderlijke betrokkenheid (Gaertner, Fite en Colder, 2010; Reitz, Dekovic & Meijer, 2006). Een kind heeft op deze leeftijd meer behoefte aan autonomie en vriendschappen. Deze begrippen spelen een

belangrijke rol als protectieve factor voor gedragsproblemen. Mogelijk speelt dit al op een jongere leeftijd een rol, en is er in het huidige onderzoek een discrepantie ontstaan en daarmee geen relatie gevonden tussen betrokkenheid en gedragsproblemen. Daarnaast is er in het huidige onderzoek vooral gefocust op de negatieve relatie tussen betrokkenheid en gedragsproblemen. Uit de resultaten blijkt echter dat er vooral sprake is van een hoge mate van betrokkenheid bij de ouders die deel hebben genomen aan het onderzoek. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat een hoge mate van betrokkenheid een negatieve invloed kan hebben op internaliserende gedragsproblemen (Bayer, Sanson en Hemphill, 2006). Waarschijnlijk ontstaat er hierdoor een vertekening van de resultaten.

Als laatste blijkt uit de resultaten dat er geen significant verschil is gevonden in gedragsproblemen tussen ouders die weinig, gemiddeld en veel zelfstandigheid stimuleren. Dit komt niet overeen met de verwachting dat er meer gedragsproblemen zouden worden gevonden bij ouders die weinig of veel zelfstandigheid stimuleren. Dit kan te maken hebben met dat de bestaande onderzoeken, waarop de hypothese is gebaseerd, gericht zijn op adolescenten (Haaf & Janssen, 1994; Wong, 2008; Vansteenkiste et al., 2012). In deze fase is de ontwikkeling van zelfstandigheid één van de belangrijkste taken van ouders, omdat een kind zich in deze fase af gaat zetten tegen ouders en meer zelfstandig de wereld gaat ontdekken (Conger, Conger, & Scaramella, 1997). Daarnaast zou een mogelijke vertekening in het resultaat ontstaan doordat ouders zelfverzekerd zijn over hun stimulerende vaardigheden. Het gemiddelde ligt namelijk hoog ($M=0,78$). Daarnaast is bij deze schaal de Cronbach's Alpha ook erg laag, en moeten de resultaten voorzichtig worden geïnterpreteerd ($\alpha = 0,376$).

Een reden dat het huidige onderzoek de hypothesen niet kan bevestigen, kan gevonden worden in het onderzoek van Scar (1992). Scarr (1992) geeft aan dat wanneer er

sprake is van "good-enough" ouderschap, dit weinig effect heeft op het gedrag van het kind. Pas wanneer er sprake is van een groot gebrek aan ouderschapskwaliteiten, heeft dit invloed op het gedrag van het kind. In dit onderzoek lijkt er geen groot gebrek aan ouderschapskwaliteiten. De mogelijke reden hiervan kan gevonden worden in de vrijwillige deelname van de ouders. Deze vrijwillige deelname laat zien dat de ouders waarschijnlijk niks te verbergen en veel vertrouwen hebben in hun ouderschapskwaliteiten.

Daarnaast kan er sprake zijn van zogenaamde *confounding variables* die de relatie tussen de ouderschapsaspecten en de gedragsproblemen van kinderen verstoren. Zo kan Sociaal Economische Status (SES) een rol spelen in het ontstaan van vooral externaliserende gedragsproblemen bij het kind. Kalff et al. (2001) heeft in onderzoek aangetoond dat er een verschil is tussen een hoge SES en een lage SES en het risico op externaliserende gedragsproblemen bij het kind. In het huidige onderzoek is er vooral sprake van ouders met een hoge SES.

Ouderlijke stress zou ook een mogelijk *confounding variable* zijn die de relatie tussen ouderschapsaspecten en gedragsproblemen kan verstoren. Ouderlijke stress kan in verband worden gebracht met gedragsproblemen. Zo is uit Grieks en Braziliaans onderzoek naar voren gekomen dat een mate van hoge stress bij de ouder kan zorgen voor meer gedragsproblemen bij het kind (Bakoula et al., 2009; Goodman et al., 2006). Maar ouderlijke stress kan ook zorgen voor meer ouderschapsproblemen, dat weer voor gedragsproblemen bij het kind kan zorgen. Tevens is gebleken dat stress tijdens of voor een scheiding vaak ook leidt tot meer gedragsproblemen, delinquent gedrag, antisociaal gedrag en agressief gedrag bij het kind (Van Peer, 2007). Volgens Van Peer (2007) hangen deze problemen vaak samen met meer fysieke en emotionele mishandeling en minder ouderlijke betrokkenheid.

Burgerlijke status kan dus ook beschouwd worden als *confounding variable*. In het huidige onderzoek is niet gecontroleerd op scheidingen.

Een mogelijk andere factor die meespeelt in het voorliggende onderzoek is dat dit onderzoek vooral gericht is op omgevingsfactoren (met name ouderschap), terwijl kindfactoren ook een belangrijk element zijn in het al dan niet ontstaan van gedragsproblemen. Zo kan het temperament van het kind ook een belangrijke *confounding variable* zijn. In onderzoek van Van den Akker et al. (2010) is een onderscheidt gemaakt tussen "gewone" kinderen, expressieve kinderen die vaak externaliserende gedragsproblemen hebben en voorzichtige kinderen die vaak internaliserende gedragsproblemen hebben. Ondanks dat temperament relatief stabiel was, hebben Van den Akker et al. (2010) het belang van ouderschap op het omgaan met temperament aangetoond. Ondanks dat temperament redelijk stabiel was, en het risico op gedragsproblemen groter waren bij expressieve kinderen en voorzichtige kinderen, bleek de kwaliteit van ouderschap een protectieve factor voor het ontstaan van gedragsproblemen. Daarnaast kan het temperament van het kind zelf ook van invloed zijn op de kwaliteit van het ouderschap (Belsky, 1984). Het negatieve gedrag van het kind kan invloed hebben op het algemeen welbevinden van de ouders en op de kwaliteit van ouderschap, wat weer gevolgen heeft op het gedrag van het kind.

Naast de bovenstaande factoren kunnen de gedragsproblemen die gevonden zijn mogelijk verklaard worden door de gehechtheidsrelatie tussen ouder en kind (Mesman & Koot, 2002), de invloed van *brusjes* (Smith en Perry, 2005) en leeftijdsgenoten (Brendgen, Vitaro & Bukowski, 2000). Zo kunnen sociale relaties dienen als protectieve- of risicofactor voor het ontwikkelen van gedragsproblemen.

Beperkingen

Het huidige onderzoek kent een aantal beperkingen. Als belangrijkste beperking moet de generaliseerbaarheid besproken worden. In het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van een relatief kleine homogene steekproef (N=99). Veel van de deelnemende ouders hebben een hoge opleiding genoten en zijn van Nederlandse afkomst. Deze steekproef is voortgekomen uit vrijwillige deelname vanuit ouders. Moore, McCabe en Craig (2001) noemen deze vorm van onderzoek ook wel *voluntary respons sample*. Deze *self-selection bias* heeft als nadeel dat ouders het niet erg vinden om over ouderschap te praten en hebben weinig te verbergen. Over het algemeen zijn ouders zeker over hun ouderschapskwaliteiten.

Tevens is er gebruik gemaakt van een interview en verschillende vragenlijsten, wat tot sociaalwenselijke antwoorden kan leiden. Hierdoor is er sprake van een zogenaamde *response bias*. Ook kan er mogelijk *Leniency-bias* zijn opgetreden (Linting, 2011). Dit betekent dat ouders gedrag van het kind positiever beoordelen dan dat het daadwerkelijk is. Mogelijke negatieve ouderschapsgedragingen en gedragsproblemen komen hierdoor niet naar voren.

In het huidig onderzoek wordt er gebruik gemaakt van een cross-sectionele methode. Dit betekent dat er maar eenmalig bij de gezinnen is langsgegaan om het interview en de vragenlijsten af te nemen. Hierdoor kan er geen uitspraak gedaan worden over mogelijke causale verbanden tussen de ouderschapsaspecten en gedragsproblemen.

Als laatste blijken, zoals ook al eerder vernoemd, de Cronbach's alpha's van de gekozen ouderschapsaspecten laag, en moeten de resultaten kritisch geïnterpreteerd worden.

Aanbevelingen en implicaties

In een vervolgstudie is het van belang dat er gebruikt gemaakt wordt van een gerandomiseerde steekproef. In het huidig onderzoek is een (te) kleine niet-representatieve groep onderzocht. Er zijn weinig gedragsproblemen gevonden, en ouders lijken weinig moeilijkheden te ondervinden met het ouderschap. In vervolgonderzoek is het van belang om, al dan niet klinisch, op zoek te gaan naar kinderen met gedragsproblemen en dit vervolgens te relateren aan ouderschapskwaliteiten.

De HOME-MC schalen die gebruikt zijn hebben een lage Cronbach's Alpha. Hierdoor moet er kritische gekeken worden naar de validiteit en betrouwbaarheid van de Nederlandse MC-HOME. Meer onderzoek naar de validiteit en betrouwbaarheid van de Nederlandse MC-HOME is nodig.

In de toekomst zou wellicht een ander instrument ouderschap kunnen meten. Gebruik maken van ouderschapsaspecten van de *Alabama Parenting Questionnaire (APQ)* zou hiervoor een goede optie kunnen zijn, omdat ten eerste de validiteit van APQ als goed wordt beschouwd (Frick, 1991). In het huidig onderzoek is de APQ alleen gebruikt voor het meten van ouderlijke betrokkenheid. De Cronbach's Alpha van deze schaal was in tegenstelling tot de ouderschapsaspecten van de HOME-MC wel goed ($\alpha = 0,597$). Daarnaast benadert de APQ ook de "negatieve" ouderschapsaspecten disciplineren, straffen en monitoren. In het voorliggende onderzoek wordt namelijk vooral aandacht besteed aan positieve ouderschapsaspecten, terwijl uit verschillende onderzoek naar voren is gekomen dat "negatieve" ouderschapsaspecten zoals disciplineren (Frick et al., 1999), straffen (Gershoff, 2002) en gebrek aan monitoren en supervisie (Loeber & Loeber-Stouthamer, 1986) ook belangrijk zijn in de relatie tussen ouderschap en gedragsproblemen.

Om een breder beeld van verschillende facetten van ouderschap te onderzoeken, zou er in vervolgonderzoek ook aandacht besteedt moeten worden aan de verschillende *confounding variables* die eerder zijn benoemd, zoals SES en burgerlijke status. Door te controleren op deze variabelen worden er wellicht wel significante relaties gevonden.

Wat betreft het meten van gedragsproblemen is er in het huidig onderzoek alleen gebruik gemaakt van de perceptie van ouders. In vervolgonderzoek kan er gekozen worden om ook gebruik te maken van de school. Naast de gebruikte CBCL, zou ook de *Teacher's Report Form* (TRF) gebruikt kunnen worden om gedragsproblemen te vinden (Evers et al., 2013). Deze vragenlijst over gedragsproblemen wordt ingevuld door de leraar van het kind. Hierdoor kan er een completer beeld worden geschept van de gedragsproblemen bij het kind, en kan de *leniency bias* verkleind worden.

Daarnaast is in het huidig onderzoek alleen gekeken naar het effect van ouderschap op de het gedrag van het kind. Vervolgonderzoek zou ook aandacht moeten besteden aan het effect dat het gedrag van het kind heeft op het ouderschap. Menig onderzoek benadrukt namelijk de bi- directionele ouder-kind relatie (Bell & Harper, 1977; Sameroff, 1975). Het gedrag van het kind lokt bepaalde opvoeding reacties uit bij de ouder, dat vervolgens weer invloed heeft op het gedrag van het kind.

Ondanks dat er in het voorliggende onderzoek geen significante relatie is gevonden tussen ouderschapsaspecten en gedragsproblemen, staat het belang van ouderschap op de ontwikkeling van het kind vast. Menig onderzoek heeft laten zien dat ouderschap en gedragsproblemen aan elkaar verbonden zijn. Het is echter van belang om in te zien dat er veel verschillende factoren meespelen bij het ontstaan van gedragsproblemen bij een kind. Interventies bij probleemgezinnen moeten ervoor zorgen dat ouders beter omgaan met ouderschapsaspecten. De Triple-P (Positief Pedagogisch Programma) is een voorbeeld van

een interventieprogramma wat zich richt op het bevorderen van ouderschapskwaliteiten. Dit interventieprogramma is niet alleen gericht op het behandelen van probleemgezinnen, maar is er ook voor preventieve doeleinden. Vervolgonderzoek zal zich moeten richten op een breder begrip van ouderschap dan in het huidige onderzoek is gebruikt. Daarnaast zal deze informatie transparant en gemakkelijk bereikbaar moeten zijn voor iedere ouder, vooral voor die ouders die te maken hebben met ouderschapsproblemen en gedragsproblemen bij het kind.

Literatuurlijst

- Akker, A. L. van den, Dekovic, M., Prinzie, P., & Asscher, J. J. (2010). Toddlers' temperament profiles: Stability and relations to negative and positive parenting. *Journal of Abnormal Child Psychology, 38*, 485-495.
- Bakoula, C., Kolaitis, G., Veltsista, A., Gika, Artemis. & Chrousos, G. P. (2009) Parental stress affects the emotions and behavior of children up to adolescence: A Greek prospective, longitudinal study. *Stress, 12* (6), 486-498.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs, 4*, 1-103.
- Bell, R. Q., & Harper, L. V. (1977). *Child effects on adults*. Hillsdale, NJ: L. Erlbaum Associates.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 55*, 83-96.
- Bornstein, M. H., Hahn, C. & Haynes, O. M. (2010). Social competence, externalizing, and internalizing behavioral adjustment from early childhood through early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology, 22*, 717-735.
- Brendgen, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (2000). Stability and variability of adolescents' affiliation with delinquent friends: Predictors and consequences. *Social Development, 9*, 205-225.
- Buodo, G., Moscardino, U., Scrimin, S., Altoè, G., & Palomba, D. (2013). Parenting stress and externalizing behavior symptoms in children: The impact of emotional reactivity. *Child Psychiatry and Human Development, 44*, 786-797.
- Chavkin, N. F., & Williams, D. L. (1989) Low-income parents' attitudes toward parent involvement in education. *Journal of Sociology & Social Welfare, 16*, 17-28.

- McCoy, D.C. & C.C. Raver (2011). Caregiver emotional expressiveness, child emotion regulation, and child behavior problems among Head Start families. *Social Development, 20* (4), 741–761
- Denham, S. A. & Grout, L. (1993). Socialization of emotion: Pathways to preschoolers' emotional and social competence. *Journal of Nonverbal Behavior, 17*, 205–227.
- Dix, T. (1991). The affective organization of parenting: Adaptive and maladaptive processes. *Psychological Bulletin, 110*(1), 3-25.
- Dorselaer, S. van, Looze M. de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S. de, Verdurmen, J., Bogt, T. ter, Vollebergh, W. (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Carlo, G., Troyer, D., Speer, A. L., Karbon, M., & Switzer, G. (1992). The relations of maternal practices and characteristics to children's vicarious emotional responsiveness. *Child Development, 63*, 583-602.
- Evers, A., Egberink, I. J. L., Braak, M. S. L., Frima, R.M., Vermeulen, C. S. M., & Van Vliet-Mulder, J. C. (2013). *Aseba-vragenlijsten (YSR, CBCL en TRF)*. Amsterdam: Boom test uitgevers. Retrieved from http://www.cotandocumentatie.nl.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/download.php?real_filename=TWT5uiQu.pdf
- Fantuzzo, J., Tighe, E., & Childs, S. (2000). Family involvement questionnaire: A multivariate assessment of family participation in early childhood education. *Journal of Educational Psychology, 92*, 367-376.
- Frick, P. J., Christian, R. E., & Wootton, J. M. (1999). Age trends in the association between parenting practices and conduct problems. *Behavior Modification, 23*, 106-128.

- Gaertner A. E., Fite P. J., & Colder C. R. (2010). Parenting and friendship quality as predictors of internalizing and externalizing symptoms in early adolescence. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 101–108.
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128, 539-579.
- Goldberg, S., Corter, C., Lojkasek, M., & Minde, K. (1990). Prediction of behavior problems in four-year-olds born prematurely. *Development and Psychopathology*, 2, 15–30.
- Gottman, J. M., Fainsilber Katz, L., & Hooven, C. (1997). *Meta-emotion: How families communicate emotionally*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Goodman, A., Fleitlich-Bilyk, B., Patel, V., & Goodman, R. (2006). Child, Family, School and Community Risk Factors for Poor Mental Health in Brazilian Schoolchildren. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 46 (4), 448-456.
- Haaf, P.G.J. ten, & Janssens, J.M.A.M. (1994). Indelingscriteria voor opvoedingsgedrag. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*. 10, 317-327.
- Halberstadt, A. G., Crisp, V. W., & Eaton, K. L. (1999). *Family expressiveness: A retrospective and new directions for research*. In P. Philippot, R. S. Feldman, & E. J. Coats (Eds.), *The social context of nonverbal behavior* (pp. 109–155). New York: Cambridge University Press.
- Halberstadt, A.G., Parke, R.D., Cassidy, J., Stifter, C.A., & Fox, N.A. (1995). Self expressiveness within the family context: Psychometric support for a new measure. *Psychological Assessment*, 7, 93–103.

Hauser Kunz, J., & Grych, J. H. (2013). Parental psychological control and autonomy granting:

Distinctions and associations with child and family functioning. *Parenting: Science and Practice, 13*(2), 77-94.

Healey, D.M., Flory, J.D., Miller, C.J., & Halperin, J.M. (2011). Maternal positive parenting

style is associated with better functioning in hyperactive/inattentive preschool children. *Infant and Child Development, 20*, 148-161.

Hoor, C. ten. (2013). *Validiteitstudie van de Nederlandse MC-HOME* (Master's thesis,

Universiteit Leiden, Nederland. Verkregen op

<https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/22181>.

Kalff, A.C., Kroes, M., Vles, J.S., Hendriksen, J.G., Feron, F.J., Steyaert, J., Van Zeben, T.M.J.,

Jolles, J., & Van Os, J. (2001). Neighbourhood level and individual level SES effects on child problem behaviour: A multilevel analysis. *Journal of Epidemiology and Community Health, 55* (4), 246–250.

Kong, N. Y., & Carta, J. J. (2011). Responsive interaction interventions for children with or at

risk for developmental delays: A research synthesis. *Topics in Early Childhood Special Education*. Advance online publication. doi: 10.1177=0271121411426486.

Langrock, A.M., Compas, B.E., Keller, G., Merchant, M.J., & Copeland, M.E. (2002). Coping

with the stress of parental depression: Parent's reports of children's coping, emotional and behavioral problems. *Journal of clinical child & adolescent psychology, 31*, 312-324.

Lindahl, K. M. (1998). Family process variables and children's disruptive behavior problems.

Journal of Family Psychology, 12, 420-436.

Linting, M. (2011). Response bias. In M. Linting (Ed.), *Introduction to research methods in the*

social and behavioural sciences (pp. 357-359). Harlow, Essex: Pearson Education Limited.

- Loeber, R., & Stouthamerloeber, M. (1986). Family Factors as Correlates and Predictors of Juvenile Conduct Problems and Delinquency. *Crime and Justice-a Review of Research*, 7, 29-149.
- Mesman, J., & Koot, H. M. (2002). De ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problemen van peutertijd tot preadolescentie. *Kind en Adolescent*, 23, 14-25.
- Moore, D.S., McCabe, G.P., & Craig, B.A. (2011). *Introduction to the practice of statistics*. New York: Freeman.
- Nederlands Instituut van Psychologen. (2013). Documentatie van tests en testresearch in Nederland: Toelichting bij de beoordeling. *ASEBA vragenlijsten (YSR, CBCL en TRF)*. Verkregen van: http://www.cotandocumentatie.nl.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/test_details.php?id=836.
- Peer, C. van (red.) (2007). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Brussel: SVR-Studie.
- Rothbaum, F., & Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 55-74.
- Reitz, E., Dekovic, M., & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour in early adolescence: Child behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence*, 29, 419-436.
- Sameroff, A. (1975). Transactional models in early social relations. *Human Development*, 18, 65-7.
- Sim, L., Adrian, M., Zeman, J., Cassano, M. & Friedrich, W. N. (2009). Adolescent Deliberate Self-Harm: Linkages to Emotional Regulation and Family Emotional Climate. *Journal of research on adolescence*, 19, 75-91.

- Scarr, S. (1992). Developmental theories for the 1990s: Development and individual differences. *Child Development, 63*, 1–19.
- Smith, T., & Perry, A. (2005). A sibling support group for brothers and sisters of children with autism. *Journal on Developmental Disabilities, 11*, 77–88.
- Totsika, V. & Sylva, K. (2004) The home observation for measurement of the environment revisited. *Child and Adolescent Mental Health, 9*, 25–35. doi:10.1046/j.1475-357X.2003.00073.x.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Goossens, L., Soenens, B., Dochy, F., Mouratidis, A., Aelterman, N., Haerens, L., & Beyers, W. (2012). Identifying configurations of perceived teacher autonomy support and structure: Associations with self-regulated learning, motivation and problem behavior. *Learning and Instruction, 22*, 431-439.
- Verhoeven, M., Junger, M., Van Aken, C., Dekovic', M., & Van Aken, M. A. (2010b). Parenting and children's externalizing behavior: Bidirectionality during toddlerhood. *Journal of Applied Developmental Psychology, 31*, 93–105.
- Warren, S. F., & Brady, N. C. (2007). The role of maternal responsivity in the development of children with intellectual disabilities. *Mental Retardation and Developmental Disabilities. Research Reviews, 13*(4), 330–338.
- Webster-Stratton, C., & Hammond, M. (1999). Marital conflict management skills, parenting style, and early-onset conduct problems: Processes and pathways. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40*, 917–927.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). 'Kinderen in Nederland'. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).